UNIWERSYTET KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO
W WARSZAWIE

KATEDRA FILOZOFII BOGA I RELIGII
INSTYTUT FILOZOFII
WYDZIAŁ FILOZOFII CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

UNIWERSYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU
Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy
08. 11. 2019
Dziekanat Wydziału Nauk o Zdrowiu
L. dz. .....

PRODZIEKAN
Wydziału Nauk o Zdrowiu
prof. dr hab. Alina Borkowska

Ks. prof. UKSW dr hab. Maciej Bała, *Warszawa, 2019-10-31*

Recenzja pracy doktorskiej lek. Janusza Mielcarka pt. „Koncepcja etyczna w medycynie w ujęciu dr. n. med. Jerzego Matyjka na tle zmian społecznych w Polsce"

Lekarz Janusz Mielcarek jako cel swojej pracy postawił analizę myśli polskiego lekarza Jerzego Matyjka. Już sam wybór dr. Matyjka zasługuje na pewne uznanie, ponieważ ukazanie koncepcji etycznych polskiego medyka na tle zmian społecznych jest zadaniem interesującym i ważnym, zarówno dla historii medycyny, ale także dla rozwoju etyki medycznej.

Praca nie pretenduje jednak do przedstawienia całości myśli dr. Matyjka, lecz koncentruje się na jednym, bardzo konkretnym zagadnieniu, a mianowicie na rekonstrukcji koncepcji etyki, w tym wypadku etyki ściśle powiązanej z wykonywanym zawodem lekarza. Jak słusznie stwierdza autor rozprawy we wstępie „Dotychczasowy stan badań dotyczący osoby i działalności dr. Jerzego Matyjka w obszarze zawodowym, społecznym oraz politycznym jest niepełny. Do tej pory nie powstało żadne opracowanie naukowe podejmujące analizę etyczną jego działalności". (s. 10). Jest to wystarczające uzasadnienie dla podjęcia rozprawy na ten temat.

Cele badawcze autor jasno sformułował, jego zdaniem celem pracy jest ukazanie koncepcji etycznej w medycynie w ujęciu dr. n. med. Jerzego Matyjka na tle zmian społecznych w Polsce, a „głównym problemem badawczym zaś ukazanie systemu koncepcji wychowania etycznego, kształtowanego, realizowanego i promowanego przez doktora Jerzego Matyjka, którego celem było szeroko rozumiane wychowanie oraz integracja aksjologiczna środowiska medycznego, pracującego w Polsce w specyficznych warunkach społeczno-politycznych w okresie komunizmu lat powojennych oraz okresu transformacji ustrojowej lat 90. ubiegłego stuleci". (s. 14). Zdaniem lek. Mielcarka brakowało opracowań jego koncepcji etycznych, a „novum" obecne w zaproponowanym przez niego rozwiązaniu etycznym dotyczy szerszego aspektu rozumienia powinności moralnej, nie tylko na płaszczyźnie człowiek – człowiek, lecz przy uwzględnieniu kontekstu społecznego. Autor we wstępie dobrze omawia zaproponowany przez siebie problem badawczy, wskazując na metodę i procedury jego rozwiązania w

ul. Wóycickiego 1/3, bud. 23
01-938 Warszawa
tel. 022 56 96 801 fax. 022 56 96 814
adres e-mail: m.bala@uksw.edu.pl
www.wfch.uksw.edu.pl; www.filozofia.uksw.edu.pl; www.maciejbala.pl

nawiązaniu do etyko dr. Matyjka. Zwraca uwagę na dwa poziomy zaproponowanej analizy, z jednej strony, autor pragnie weryfikować spójność i logiczność twierdzeń dr. Matyjka, a z drugiej strony, na ile te rozwiązania są odkrywcze i wnoszą nowość do dyskursu filozoficznego (etycznego). Na podkreślenie wartości pracy już na wstępie należy zaznaczyć, że lek. Mielcarek musiał sięgnąć do wielu tekstów bardzo rozproszonych w licznych archiwach i zbiorach prywatnych, które nie były nigdy usystematyzowane. Przeprowadzona systematyzacja, analiza i interpretacja tekstów świadczą o rzetelności badań przedstawionych w dysertacji.

Praca lek. Mielcarka jest pracą interpretatorską, w której autor dokonuje rekonstrukcji i poddaje analizie teksty dr. Matyjka pod kątem badanego zagadnienia. Układ i struktura pracy podporządkowane są celowi pracy, przedstawionemu we wstępie. Praca składa się z pięciu części, wstępu i zakończenia. We wstępie autor określa cel i metodę swojej pracy oraz formułuje stanowisko, które uzasadnia w kolejnych rozdziałach. Zakończenie natomiast jest podsumowaniem treści pracy i zawiera wnioski związane z dalszą pracą badawczą.

Pierwszy z rozdziałów pt. „Metodologia prowadzonych badań" ma na celu wyjaśnienie zasad, które zostały wykorzystane w dysertacji w poszukiwaniu odpowiedzi na wskazaną w temacie pracy problematykę. Lek. Mielcarek wytyczył trzy zasadnicze tezy, które poddaje w pracy weryfikacji w dysertacji, a mianowicie: 1) istnieje system wartości, bez którego nie ma możliwości wybudowania dojrzałej koncepcji etycznej, mającej później znaczenie w działalności medycznej, wychowawczej i społecznopolitycznej; 2) proces tworzenia się systemu koncepcji etycznej jest ściśle związany ze środowiskiem i z kontekstem polityczno-społecznym przemian w Polsce i na świecie XX wieku, 3) wartości tworzące koncepcję etyczną mają charakter uniwersalny, przy czym osobista postawa twórcy tego systemu pozwoliła na ukazanie praktycznego zastosowania powinności moralnych do konkretnych wyborów. Postawione także w tym rozdziale pytania badawcze (W oparciu o jakie wartości dr Matyjek realizował w praktyce koncepcję etyczną?, czy wartości te przetrwały do dnia dzisiejszego?, jakie były początki systemu koncepcji etycznej?, jakimi metodami posługiwał się dr Matyjek, aby osiągnąć pożądane efekty wychowawcze wobec osób żyjących w konkretnym środowisku?, jaką pełnił rolę: wyłącznie lekarza, badacza, czy przy tym również wychowawcy, który towarzyszył młodszym kolegom na drodze zdobywania ich medycznej, a także ogólnoludzkiej dojrzałości?, na ile dr Matyjek, poprzez propagowanie konsekwentnych wyborów moralnych i działalność wychowawczą, stał się wzorcem i ważnym punktem odniesienia dla środowiska żyjącego w trudnych uwarunkowaniach społeczno-politycznych okresu transformacji?) także świadczą o dojrzałej postawie naukowej autora dysertacji.

ul. Wóycickiego 1/3, bud. 23
01-938 Warszawa
tel. 022 56 96 801 fax. 022 56 96 814
adres e-mail: m.bala@uksw.edu.pl

www.wfch.uksw.edu.pl; www.filozofia.uksw.edu.pl; www.maciejbala.pl

W drugim rozdziale przedstawiono rys biograficzny dr. Matyjka. Autor rozprawy w sposób bardzo szczegółowy nie tylko odtwarza biografię omawianego przez siebie autora, ale zwraca uwagę na te elementy w jego życiu osobistym, zawodowym i społeczno-politycznym, które posiadają kontekst aksjologiczny, zarówno w aspekcie kształtowania światopoglądu dr. Matyjka, jak też później przez jego osobiste świadectwo postawy etycznej.

Trzeci rozdział omawia działalność zawodową, naukową i dydaktyczną dr. Matyjka. Ukazano w nim elementy tej działalności w porządku chronologicznym, podkreślając wpływ niniejszej działalności na współpracowników i środowisko medyczne. Przedstawiony przez lek. Mielcarka materiał ukazuje dr. Matyjka jako człowieka, „dla którego medycyna nie stanowiła jedynie pasji, ale nade wszystko służbę na rzecz drugiego, potrzebującego człowieka". Dr Matyjek nie tylko przywiązywał dużą wagę do nieustannego podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych (metody, którymi się posługiwał w neurologii - diagnostyczne, jak i kliniczne - według lek. Mielcarka należy uznać na tamte czasy za niezwykle nowatorskie). Praca potwierdza to świadectwami najbliższych asystentów. Z analiz wynika, że od początków pracy zawodowej dr Matyjek duży nacisk kładł na spersonalizowany wymiar relacji zarówno z innymi lekarzami, jak i pacjentami. Swoją postawa sprzeciwiał się indyferentyzmowi moralnemu oraz ograniczaniu prezentowania własnych przekonań i wartości tylko w życiu prywatnym. Stąd też dużą wagę przypisywał kształtowaniu postawy etycznej swoich współpracowników.

W czwartym rozdziale przedstawiono obszary aktywności społeczno-politycznej dr. Matyjka, zawierające zarówno omówienie jego działalności opozycyjnej w okresie komunizmu, jak i w czasie transformacji ustrojowej. Po transformacji ustrojowej dr Jerzy Matyjek kontynuował działalność społeczno- -polityczną. Przede wszystkim omówiona jest w pracy jego działalność parlamentarna w Sejmie I kadencji (1991-1993) oraz praca samorządową w Radzie Miejskiej w Toruniu (1994–1998), gdzie, jak zaznacza autor rozprawy, dr Matyjek dał się poznać jako nad wyraz twórczy i aktywny jej członek.

Natomiast w piątym rozdziale omówiono koncepcję etyczną dr. Matyjka realizowaną w jego działalności zawodowej i społeczno-politycznej. Na podstawie dostępnych dokumentów i świadectw ukazano przykłady realizacji tej koncepcji, ze szczególnym uwzględnieniem relacyjności: lekarz-pacjent i lekarz-lekarz. Jako recenzent-filozof ten fragment pracy był dla mnie najbardziej interesujący.

Rozdział składa się z dwóch części: analizy antropologicznych źródeł koncepcji etycznej oraz fundamentalnych przesłanek moralnych w relacjach międzyosobowych. Słusznie

autor stwierdza, że fundamentem etyki jest antropologia, czyli koncepcja człowieka. Bez ontologii człowieka nie można budować systemu etycznego. W przypadku dr. Matyjka źródłem antropologicznym jest szeroko rozumiana antropologia chrześcijańska, w centrum której znajduje się bezwarunkowa akceptacja osobowego charakteru człowieka od samego poczęcia do jego naturalnego kresu. Budowany na takiej antropologii imperatyw moralny nie jest jedynie koniecznością „spełnienia jakiegoś przepisu wynikającego z przyjętego ludzkiego prawa, konwencji czy panującego zwyczaju, ale dotyczy całego człowieka" (s. 149). Niezwykle cenna jest także uwaga lek. Mielcarka, że w dzisiejszej refleksji nad człowiekiem potrzebna jest bardzo całościowe spojrzenie, zarówno z punktu widzenia nauk empirycznych, takich jak medycyna czy psychologia, jak również nauk humanistycznych jak filozofia czy nawet interpretacji religijnej. Człowiek jest bowiem bytem o charakterze cielesno-duchowym i żadnego z tych wymiarów nie można pominąć. Jest to integralna interpretacja człowieka, za którą powinno podążać integralne wychowanie, aby „człowiek stawał się bardziej człowiekiem – o to aby coraz bardziej „był" a nie tylko więcej miał – aby więc poprzez wszystko co ma, co „posiada", umiał bardziej i pełniej być człowiekiem, to znaczy umiał bardziej być nie tylko z drugim ale także i dla drugich" (Jan Paweł II). Zasadnicze dyrektywy sformułowane przez dr. Matyjka i praktykowane we własnym życiu konsekwentnie podporządkowywał on wartościom moralnym inne wartości, np. ekonomiczne. Podkreślał, że finansowe pokusy lekarzy mogą prowadzić do swoistej dehumanizacji relacji lekarz-pacjent w sferze wypełniania obowiązków zawodowych, co więcej „rygorystycznie odrzucając wszelkie formy wdzięczności mogące rzucić cień na jego relację z pacjentem, a także uznając prymat dobra chorego w systemie leczenia, zdecydowanie podkreślał godnościową wyjątkowość pacjenta". (s. 158).

W moim przekonaniu jedna z najważniejszych tez uwypuklona przez lek. Mielcarka to zwrócenie uwagi, że w refleksji moralnej powinno się pojawiać nie tylko pytanie: „co powinienem czynić?", ale również: „jaki ten świat być powinien?". Etyka nie tylko posiada wymiar odpowiedzialności osobistej, ale prowadzi do odpowiedzialności „za całą praktykę społeczną, w którą jest się zaangażowanym, nie zaś tylko za tę część, za którą ponosi się odpowiedzialność bezpośrednią" (s. 160). W dyskursie moralnym zewnętrzny wymiar odpowiedzialności moralnej, wykraczający poza role zawodowe i dyskurs jest także niezwykle istotny. P. Ricoeur, jeden z największych autorytetów etycznych XX wieku twierdził, że życie etycznie, to nie tylko osobisty imperatyw moralny, którym człowiek powinien się kierować, ale także dążenie do życia w sprawiedliwych instytucjach. Człowiek jest zobowiązany przez własne sumienie nie tylko do „dobrego życia", ale także do zaangażowania w takie przemiany

ul. Wóycickiego 1/3, bud. 23
01-938 Warszawa
tel. 022 56 96 801 fax. 022 56 96 814
adres e-mail: m.bala@uksw.edu.pl

społeczne, aby zewnętrzne czynniki sprzyjały takiemu życiu. Analizy twórczości, a przede wszystkim, przykład życia dr. Matyjka w pełni tą tezę potwierdzają i w uzasadnieniu tej tezy upatruję największa wartość recenzowanej pracy.

Nie sposób omówić wszystkich wątków i zagadnień, które zostały przywołane i poddane analizie przy okazji omawiania głównego tematu rozprawy. Cała praca obfituje w wielość myśli pobocznych i dodatkowych analiz.

Kończąc omawianie treści rozprawy, wraz z przedstawionymi powyżej zastrzeżeniami, przechodzę do uwag o charakterze bardziej ogólnym.

Rozprawa doktorska lek. Mielcarka zasługuje na uznanie, jest rzetelną pracą badawczą poświęcona odtworzeniu myśli etycznej dr. Matyjka. Autor, jak już zaznaczyłem w treści recenzji, nie tylko rekonstruuje argumentację polskiego lekarza i ocenia spójność i racjonalność jego koncepcji, ale podejmuje interesującą interpretację poglądów omawianego autora. Są pewne aspekty pracy, które zostawiają pewien poznawczy niedosyt, przede wszystkim ukazanie poglądów dr Matyjka na szerszym tle współczesnej panoramy dyskusji etycznych, ale z pewnością nie podważa to waloru naukowego rozprawy, wręcz przeciwnie otwiera nowe perspektywy badawcze. Na podkreślenie zasługuje także: 1) precyzja i staranność językowa; 2) rzetelna dokumentacja archiwalna; 3) staranność metodologiczna w przypisach i w cytatach; 4) obszerna i dobrze dobrana literatura źródłowa i pomocnicza.

Podsumowując, ze względu na wymienione w recenzji walory pracy i fakt, że pozytywną ocenę dotyczącą merytorycznej zawartości pracy i zaprezentowanej w niej wiedzy autora, rozprawa jako całość stanowi duży wkład, zarówno do rozumienia filozofii dr. Matyjka, jak i współczesnych dyskusji wokół koncepcji etyki, zwłaszcza etyki lekarskiej. Pracę lek. Janusza Mielcarka, oceniam bardzo pozytywnie i uznaję, że spełnia ona warunki stawiane rozprawie doktorskiej i zasługuje na wyróżnienie. Wnioskuję zatem o dopuszczenie lek. Janusza Mielcarka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ul. Wóycickiego 1/3, bud. 23
01-938 Warszawa
tel. 022 56 96 801 fax. 022 56 96 814
adres e-mail: m.bala@uksw.edu.pl

www.wfch.uksw.edu.pl; www.filozofia.uksw.edu.pl; www.maciejbala.pl